

KRONIKA

RESPUBLIKINĖ FILOSOFŲ KONFERENCIJA

1979 m. birželio 5 d. Vilniuje įvyko respublikinė filosofų konferencija, skirta V. Lenino veikalui „Materializmas ir empiriokriticizmas“ išleidimo 70-osioms metinėms. Ją surengė LTSR Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerija bei Vilniaus valstybinis pedagoginis institutas.

Konferencijai buvo paruošti 48 pranešimai. Iš respublikos aukštųjų mokyklų joje gausiausiai dalyvavo VVPI (15 pranešimų). Dešimt pranešimų perskaitė VVU ir KPI filosofai, aštuonis — VISI ir LŽŪA dėstytojai; du pranešimus padarė Klaipėdos aukštųjų mokyklų dėstytojai ir vienas — KMI. Be respublikos filosofų, konferencijoje pranešimus padarė broliškų respublikų aukštųjų mokyklų dėstytojai iš Bresto, Talino, Gardino, Odesos, Rostovo prie Dono. Konferencijoje taip pat pranešimus skaitė ir svečiai iš socialistinių šalių: Vroclavo universiteto (LLR) profesorius *J. Ladošas* ir Erfurto aukštosios pedagoginės mokyklos (VDR) docentas, daktaras *E. Kopfas*.

Be plenerinių posėdžių, pagrindinis konferencijos darbas vyko penkiose sekcijose: „Filosofijos partiškumo, kaip metodologinio principo, problemos“;

„Dialektinės materialistinės pažinimo teorijos problemos“;

„Lenininė mokslo vystymosi analizė ir šiuolaikinės mokslo metodologijos problemos“;

„Lenininės atspindėjimo koncepcijos vaidmuo šiuolaikinėje estetikoje“;

„Istorinio materializmo, kaip bendrosios sociologijos, reikšmė tikrovės pažinimui ir ideologiniam vertinimui“.

Įžanginiame pranešime, kalbėdamas apie konferencijos tikslus, VVPI filosofijos katedros vedėjas doc. *K.-V. Makarevičius* pažymėjo, kad V. Lenino išvystyta marksistinė filosofija sudarė metodologines prielaidas tolesnei mokslo raidai, mokslo ir technikos revoliucijos plėtotei. Parodęs, kad šiuolaikinė mokslo ir technikos revoliucija gimdo globalines žmogaus-sociumogamtos filosofines problemas, kurios yra nevienodai traktuojamos įvairių filosofijos krypčių atstovų, pranešėjas pabrėžė, jog minėtoms problemoms spręsti itin svarbios metodologinės reikšmės turi V. Lenino veikalas „Materializmas ir empiriokriticizmas“.

Pirmojoje sekcijoje prof. *I. Suškovas* (Rostovas prie Dono) bei *J. Tichonovičius* (VVPI) įvairiais aspektais nagrinėjo marksistinio filosofijos partiškumo sampratos reikšmę šiuolaikinėje ideologinėje kovoje. Šios problemos analizei buvo skirtas ir Vroclavo universiteto profesorius *J. Ladošo* pranešimas, skaitytas pleneriniame posėdyje. Minėtuose pranešimuose atskleista partiškumo principo filosofijoje esmė, parodyta, kad būtent marksistinio-lenininio partiškumo sampratos filosofijoje laikymasis duoda galimybę objektyviai vertinti šiuolaikinio mokslo pasiekimus, įvairias filosofijos sroves ir pan. Dėmesį patraukia ir *R. Dabkaus* (LŽŪA) pranešimas, kuriame parodyta lenininio partiškumo principo reikšmė vertinant gamtos mokslų pasiekimus. Sekcijoje buvo ir kitų pranešimų, nagrinėjusių partiškumo principo reikšmę sprendžiant specialius klausimus.

Daug buvo skaityta pranešimų dialektinės materialistinės pažinimo teorijos problemų sekcijoje. Dviejuose *J. Grigaliūno* (VVPI) pranešimuose, remiantis V. Lenino „Materializmu ir empiriokriticizmu“ bei kitais marksizmo klasikų veikalais, išsamiai, argumentuotai buvo parodyta, kokią vietą ir reikšmę dialektinio materializmo metodologijoje turi materijos kategorija, taip pat materijos, judėjimo ir vystymosi vienybės koncepcija.

Pažinimo teorijos problemos šioje sekcijoje buvo nagrinėjamos daugeliu aspektų. Antai *I. Jakušovaltė* (KMI) aptarė atspindėjimo, kaip visuotinės materijos savybės klausimą, parodė, kad ši problema mūsų filosofinėje literatūroje traktuojama nevienareikšmiškai. *A. Kunčino* (VISI) analizės objektas — tiesos problema šiuolaikiniame moksle. Jis nagrinėjo senų ir naujų teorijų santykio problemas. Su šiais klausimais susijęs ir *V. Gavelio* (KPI) pranešimas, kuriame buvo nagrinėjamos matematikos ir filosofijos, konkrečiai: tiesos problemos teorinio pobūdžio Kauno universiteto fizikų bei matematikų darbuose. KPI docentė *G.-M. Padolskienė* analizavo visuomeninės praktikos teorijos klausimus, kritikavo kai kurių filosofų, pernelyg išplečiančių praktikos sąvokos prasmę, pozicijas, kėlė kitas svarbias šio klausimo puses.

Specialūs lenininės pažinimo teorijos aspektai buvo nagrinėti *R. Martinkaus*, *V. Balkevičiaus*, *D. Mikutytės*, *E. Nekrašo*, *S. Rudzevičiaus* ir kitų pranešimuose. *R. Martinkus* (LŽŪA) iš dialektinio materializmo pažinimo teorijos pozicijų kritiškai įvertino „humaniškąjį marksizmą“, atskleidė jo subjektyvų idealistinį pobūdį; *V. Balkevičius* (VVPI) marksistinės gnoseologijos požiūriu nagrinėjo religijos ir mokslo santykio problemą; *D. Mikutytė* (LŽŪA) parodė — kaip V. Lenino padarytos gnoseologinės išvados padeda kritikuojant šiuolaikinio mokslo fideistinę interpretaciją, o *E. Nekrašas* (VVU) gvildeno kai kuriuos loginio empirizmo teorinių principų struktūros klausimus. Dviejuose *S. Rudzevičiaus* (VVPI) pranešimuose buvo parodyta marksizmo-leninizmo metodologijos reikšmė žmogaus ir gamtos santykio problemų sprendimui.

Septyni pranešimai buvo išklausyti trečiojoje sekcijoje, kur buvo nagrinėjamos lenininės mokslo vystymosi analizės ir šiuolaikinės mokslo metodologijos problemos. *L. Snipo* ir *R. Skaisgirio* (abu VVPI)

pranešimuose buvo akcentuojama lenininės metodologijos principų, pateiktų V. Lenino „Materializme ir empiriokriticizme“ reikšmė, vertinant šiuolaikinės mokslo ir technikos revoliucijos laimėjimus.

Apie šių principų reikšmę, aiškinantis materijos teorinę sampratą, kalbėjo *A. Borodičius* (Gardinas) bei *A. Cofnas* (Odesa), kritiškai vertindami neopozityvistinį požiūrį į šiuolaikinio mokslo pasiekimus.

Specifinių problemų analizei buvo skirti *S. Koppelio* (Talinas), *A. Griškos* (VVPI) bei *V. Stepanovičiaus* (Brestas) pranešimai. Pirmajame parodyta, kad hieroglifų teorijos kritikos principai, grindžiami leninine mokslo metodologija, padeda išaiškinti šiuolaikinės sąmonės anatominio-fiziologinio substrato problemas; antrajame (*A. Griškos*) pranešime apsisota prie elementarumo sąvokos ir jos istorinės raidos analizės, parodyta, kad, gilėjant materijos struktūros pažinimui, kito ir elementarumo sąvokos turinys. *V. Stepanovičiaus* pranešime išryškintos matematikos gnoseologinės funkcijos, parodyta, kuo jos pasitar nauja kovoje prieš buržuazinę filosofiją.

Vertingų mokslinių pranešimų buvo padaryta istorinio materializmo sekcijoje. Jų autoriai, atidžiai tyrinėdami V. Lenino teorinį palikimą, susiejo jį su aktualiomis šiuolaikinės sociologijos problemomis.

V. Rybakovas (VVU) pranešime „Kai kurie istorinio materializmo klausimai V. Lenino veikale „Materializmas ir empiriokriticizmas“ aptarė metodologinius lenininės empiriokriticizmo kritikos pagrindus ir akcentavo jų reikšmę šiuolaikinių teorijų kritikai, kurios visus socialinius procesus grindžia žmonių psichologija. Svečias iš Erfurto *E. Koptas* nagrinėjo aktualias materialinių ir ideologinių visuomenės santykių problemas. Įdomus buvo *K.-V. Makarevičiaus* pranešimas „Gamybinių jėgų ir gamybinių santykių dialektikos klausimu“, kuriame pažymėta, kad K. Markso suformuluotas dėsnis turi būti suvoktas priešybių tapatingumo prasme. Pats jų atitikimas ar neatitikimas išreiškiamas tik kaip objektyvi prielaida, įprasminta darbininkų klasės sąmonėje ir saviemonėje. Dėl to yra toks svarbus ir vis didėjantis subjektyvaus veiksnio vaidmuo.

A. Štiogeris (VVU) pranešime „V. Leninas ir kai kurie socialinės revoliucijos metodologiniai klausimai“ akcentavo būtinumą gilinti socialinės revoliucijos metodologinę prasmę ir pasisakė prieš perne-

lyg empirinį konkrečių istorinių įvykių aprašinėjimą filosofų veikaluose.

K. Malinauskas (VVPI) pranešime „Nationalinė sąmonė kaip nacionalinės būties atspindys“ nagrinėjo nacionalinės sąmonės struktūros, jos santykio su savimone ir individo sąmone, problema.

Konferencijoje išsamius pranešimus padarė B. Leskauskaitė (LŽŪA), A. Perevalovas (Brestas), N. Kulikas (Brestas). Juose buvo gvildenami machizmo, pozityvizmo ir kitų buržuazinės filosofijos kryptių lenninės kritikos principai ir jų reikšmė nūdienai. Kiti autoriai siejo savo pranešimus su leninine kovingojo materializmo idėja ir parodė šiuolaikinės idealistinės filosofijos metodologinį vienpusiškumą, jos istorinį ribotumą: G. Jurkūnaitė (VVU) nagrinėja faktų interpretacijos neopozityvizme, L. Kechrikas iš Talino — struktūrinio funkcinio metodo sociologijoje, A. Poška (KPI) — lietuviškojo klerikalinio antikomunizmo, V. Pivorius (VVU) — fenomenologijos, A. Tytmonas (Klaipėda) — mokslo ir politinės ideologinės sistemos integracijos buržuaziniėje visuomenėje, R. Vasilevskis (VVPI) — „praktikos filosofijos“, M. Chalileva (Odesa) — jaunimo ekologinio auklėjimo problemas.

Konferencijoje vaisingai padirbėjo ir estetikos sekcija. J. Mureika (VISI) savo pranešime „Atspindėjimo teorijos reikšmė

estetikoje“ aptarė estetinės realybės sąvoką. Jo matymu, estetika, tirianti estetinę realybę, atspindi ne kažkokį ontologinį tos realybės pavidalą, o tik subjektyvų fenomeną, kaip žmogaus estetinės veiklos formą. L. Budrio (VVPI) pranešime „Meno pažintinis sąlygotumas“ įrodinėjama, kad menas iš dalies yra sąlygojamas ir pažinimo išsivystymo lygio, tačiau pažinime menininką labiausiai domina atspindimos tikrovės estetinis vertinimas. Atspindėjimo ir kūrybos (išmonės) santykį meninėje veikloje nagrinėjo S. Valiulis (VVPI).

Keli pranešimai estetikos sekcijoje buvo skirti šiuolaikinės idealistinės estetikos metodologijos kritikai. A. Gaižutis (VISI) pranešime „V. Lenino darbų vertinimo šiuolaikinėje prancūzų idealistinėje estetikoje kritika“ parodė buržuazinių estetikų pretenzijų nepagrįstumą lenininę atspindėjimo teoriją pavaizduoti kaip antikinę mimėzio arba „naiviojo realizmo“ tradiciją. A. Juškevičius (Klaipėda) ir V. Parulskienė (VVU) išryškino svarbius fenomenologinės estetikos metodologinės meno koncepcijos trūkumus.

Pažymėtinas ne tik aukštas konferencijos teorinis, bet ir geras jos organizavimo lygis. Konferencijos išvakarėse kaip stamboka knyga pasirodė išplėtos pranešimų tezės.

Algirdas Gaižutis
Rimantas Skaišgiris

METODOLOGINĖS VERTYBIŲ TEORIJOS PROBLEMOS

Vertybių teorija, susilaukianti vis didesnio tarybinių filosofų dėmesio, jau senokai gvildinama ir Vilniaus universiteto Filosofijos katedroje. Pastaraisiais metais šios teorijos tyrinėjimais labiau susidomėta ir kitose mūsų respublikos aukštosiose mokyklose. Jau surengtos dvi filosofų konferencijos, nagrinėjusios vertybių teorijos problemas. Apie tai savo įžanginiame žodyje kalbėjo doc. A. Lozuraitis, atidarydamas Vilniaus universiteto Filosofijos katedros suroošą trečiąją respublikinę konferenciją, skirtą metodologinėms vertybių teorijos problemoms aptarti.

Konferencija įvyko 1979 metų gegužės 12 dieną. Kaip ir ankstesniosios, ji neišsiskyrė dalyvių gausumu (iš viso joje buvo perskaityti devyni pranešimai), tačiau pasižymėjo palyginti vientisa tematika

bei mokslinių ieškojimų kryptingumu. Gal dėl to, kad konferencija buvo skirta Vilniaus universiteto 400 metų jubiliejui, joje vyravo filosofinis istorinis vertybių problematikos aspektas. Savo ruožtu tai, matyt, šiek tiek susiaurino metodologinių šios teorijos problemų analizę: dauguma pranešėjų nekėlė sau tikslo kokiais nors aspektais toliau plėtoti marksistinę vertybių teoriją, bet, remdamiesi ja, ryškino vertybinius momentus praeities ir dabarties filosofų teorijose, siekė atskleisti jų pozicijų ištakas bei metodologinius pagrindus.

Betarpiškiausią ryšį su metodologine vertybių teorijos problematika turėjo e. prof. p. E. Meškausko („Moralinių vertybių istoriškumo prasmė“) ir doc. Č. Kalandos („Marksistinės etikos metodologinių pagrindų formavimosi klausimu“) praneši-